

Изх. № А-104/07.08.2024 г.

До
Председателя на 50-ото Народно събрание

До
Председателя на Комисия по образованието и
науката в 50-ото Народно събрание

До
Председателя на Комисия по демографската
политика, децата и семейството в
50-ото Народно събрание

До
Председателя на Комисия по регионална
политика, благоустройство и местно
Самоуправление в 50-ото Народно събрание

СТАНОВИЩЕ

по Законопроект за изменение и допълнение на
Закона за предучилищното и училищното
образование № 50-454-01-15/03.07.2024 г.

от
Български хелзински комитет
ул. „Върбица“ № 7, 1504 София
тел.: 02 944 0670
ел. адрес: bhc@bghelsinki.org

Уважаеми Народни представители,

Изразяваме отрицателно становище към Законопроект за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование (ЗИД на ЗПУО) № 50-454-01-15/03.07.2024 г. в частта му по § 1, предложените точки 1 и 3 на чл. 11, ал. 2, както и в частта му по § 2 изцяло. Същият е белязан от некачествена законодателна техника и е

неясен, противоречи на Конституцията на Република България, на редица норми на правото на Европейския съюз (ЕС), на разпоредбите на Европейската конвенция за защита на правата на човека (ЕКПЧ), на Конвенцията на ООН за правата на детето и на Международния пакт за граждански и политически права. Съображенията ни са следните:

I. Липсва обществена необходимост от предложените промени

Внесеният законопроект не се предхожда от необходимия за това предпарламентарен процес. Този процес, макар и да не е правно регламентиран, предполага, че проектите за изменение на нормативни актове или на нови нормативни актове следват не просто обществена необходимост, която вносителят субективно вижда, но и че в обществото, в това число в сферата на науката, има сериозен дебат по въпроса, който законопроектът претендира да разрешава, както и че вносителят основава предложенията си на внимателно и съвместно проучване, в това число на позициите на засегнатите групи в обществото, което да е подкрепено с достоверни, балансиращи и проверяеми източници на информация и знание.

Мотивите на внесения законопроект не се позовават на никакъв такъв дебат или на научната литература. Напротив, те правят необосновано твърдение за „публична пропаганда на неприемлив модел на нормализиране на нетрадиционна сексуална ориентация“. Сексуалната ориентация обаче е естествен компонент на човешката психика, не културна традиция или социокултурен модел. Тя не може да е традиционна или нетрадиционна. Психологическата литература описва сексуалната ориентация като хетеросексуална, бисексуална и хомосексуална. В същите категории тя е определена и в допълнителните разпоредби на Закона за защита от дискриминация (§ 1, т. 10).

В мотивите на законопроекта се посочва, че твърдяната „пропаганда“ е насочена към нормализиране на „нетрадиционната сексуална ориентация“. Това твърдение на мотивите е неясно – по какъв начин е проблематично приемането като „нормални“ на хората с така твърдяната ориентация в мотивите няма отговор. Неясно е и как „тежката демографска криза“ е свързана с този въпрос – по какъв начин приемането на хората с т.нар. „нетрадиционна сексуална ориентация“ влияе на демографската криза в позитивна или в негативна посока. Неясни са, впрочем, и твърденията за конституционноправната уредба, с които мотивите започват – как те са свързани с въпросите на сексуалната ориентация. Тези твърдения, освен това, нямат опора в текста на Конституцията, а само в известна практика на Конституционния съд, която обаче не се отнася до която и да е сексуална ориентация, още по-малко „традиционна“ или „нетрадиционна такава“. Известни са две решения на Конституционния съд в този смисъл, като и двете се отнасят до полова (джендърна) идентичност, не до сексуална ориентация – двете понятия означават различни неща.

На следващо място мотивите на законопроекта сочат, че „не следва да се допуска популяризирането или подстрекаването, по какъвто и да е начин, пряко или косвено, на идеи и възгледи свързани с нетрадиционна сексуална ориентация и/или определяне на полова идентичност, различна от биологичната“ (пунктуацията е на вносителите). Мотивите не предлагат никаква конкретика с надеждна и проверяема информация за фактите на посоченото популяризиране и подстрекаване – какво е то, кога, къде и под каква форма се е случвало и има ли наистина то проверяем негативен ефект върху реализирането на целите на образователната система. Нещо повече – така формулираното изключване на допускането на такава информация изключва и такава информация, която е научна по естеството си. Неясно е и какво означава „допускане и подстрекаване на идеи и възгледи“. В следващия, последен абзац от мотивите, вносителите сочат, че законопроектът ще затвърждава „традиционните основни християнски семейни ценности“ и др., но ако същите се отнасят и до „нетрадиционна сексуална ориентация и/или определяне на полова идентичност, различна от биологичната“ (например в посока на неприемане, доколкото вносителите проблематизират само приемането), то това също би било „допускане и подстрекаване на идеи и възгледи“. Такова допускане и подстрекаване обаче вносителите не проблематизират в мотивите си, дори напротив. Така насочеността на законопроекта е ясно в посока неприемане (нетолерантност) спрямо това, което вносителите разбират като „нетрадиционна сексуална ориентация“, независимо от каквито и да е съображения, в това число и научното знание по въпроса. Това вносителите правят без подкрепата на факти или научна информация, които да обосновават реален проблем, който проектът цели да разреши, или пък правилното осъзнаване на потребността от предлаганите изменения и допълнения на закона. Дори напротив – вносителите избягват да обсъждат неприемането или нетолерантността на основата на сексуална ориентация като проблематични.

По данни от третото проучване за правата на ЛГБТИ хората в ЕС на Агенцията на ЕС за основни права (FRA), публикувано през 2024 г., 72% от ЛГБТИ респондентите от България са посочили, че са били обект на тормоз в училище на основата на сексуалната си ориентация или полова идентичност¹. По данни на Евростат, публикувани в Специален Евробарометър 493 през 2019 г., 60% от допитаните българи заявяват, че биха се чувствали „напълно некомфортно“, ако най-високият държавен пост се заема от лице с нехетеросексуална ориентация или което е транс или с междуполово (интерсекс) състояние². Въпросът с неприемането и нетолерантността на основата на сексуална ориентация и в частност неприемането и нетолерантността спрямо ЛГБ хората, еднозначно е възприет от българския законодател (в лицето на Закона за защита от дискриминация, където присъства и признакът „сексуална ориентация“), от правото на

---

¹ Достъпно на адрес: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-lgbtiq-equality_en.pdf

² Достъпно на адрес: https://data.europa.eu/data/datasets/s2251_91_4_493_eng?locale=en

ЕС (в лицето на Директива Директива 2000/78/ЕО), от българската съдебна практика и практиката на редица международни съдебни и квазисъдебни органи, от Европейския парламент и Парламентарната асамблея на Съвета на Европа като проблем, който трябва да се преодолее. Предложените от вносителите промени обаче са тъкмо в противоположна посока.

II. Законодателната техника на проекта е некачествена, а предложените текстове – неясни

С внесения законопроект са направени предложения за следните промени (правопис, граматика и пунктуация – запазени):

§ 1. В чл. 11 ал. 2 се изменя и придобива следния вид:

„(2) В системата на предучилищното и училищното образование се забраняват действия свързани с:

1. Налагането на идеологически и/или религиозни доктрини;
2. Осъществяването на политическа и партийна дейност;
3. Извършване на пропаганда, популяризиране или подстрекаване по какъвто и да е начин, пряко или косвено, на идеи и възгледи свързани с нетрадиционна сексуална ориентация и/или определяне на полова идентичност различна от биологичната;“

§ 2. В § 1 от допълнителните разпоредби се правят следните изменения и допълнения:

1. Създава се нова т. 16:

„16 „Нетрадиционна сексуална ориентация“ е различно от общоприетите и заложените в българската правна традиция схващане за емоционално, романтично, сексуално или чувствено привличане между лица от противоположни полове.“

2. Досегашните т. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 и 37 стават съответно т. 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37 и 38.

Цитираните текстове не отговарят на изискванията на Закона за нормативните актове (ЗНА) и Указ № 883 от 24.04.1974 г. за прилагането му. Съгласно чл. 9, ал. 1 от ЗНА и чл. 36, ал. 1 от Указа, „[р]азпоредбите на нормативните актове се формулират кратко, точно и ясно“. Точността и яснотата на разпоредбите следва от значението на думите, употребени в тях, което следва да е съобразено с материята, уреждана от акта, която включва и въпроси от областта на науката, изкуството, занаятите и други.

Употребата на терминология, която е поначало научна или произхождаща от науката, следва да е съобразено именно с научната ѝ употреба.

Не съответства на тези изисквания понятието **„нетрадиционна сексуална ориентация“**. Понятието „сексуална ориентация“ произхожда от психологическата наука и най-малко от средата на ХХ век насам се използва, за да означава романтичното и еротично влечение на едно лице към другия, към собствения или и към двата пола.³ Това е правилно отразено в § 1, т. 10 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита от дискриминация (ЗЗДискр.), където е дадено определение на понятието „сексуална ориентация“: „[с]ексуална ориентация“ означава хетеросексуална, хомосексуална или бисексуална ориентация“. Като психологическо явление сексуалната ориентация не може да е традиционна или нетрадиционна; тя може да бъде хетеросексуална, хомосексуална или бисексуална.

По изложените причини сексуалната ориентация не подлежи на „пропагандиране“, „проповядване“, „възпитаване“ или „преподаване“, както например религиозните доктрини или философските или идеологически постановки.

От определението, дадено в проекторните на законопроекта, става видно, че под „нетрадиционна сексуална ориентация“ вносителите разбират „различно от общоприетите и заложените в българската правна традиция схващане за емоционално, романтично, сексуално или чувствено привличане между лица от противоположни полове“. Това определение е в разрез с изискванията за точност и яснота на ЗНА и Указа. На първо място сексуалната ориентация не е схващане, а естествен компонент от психиката на човека. На следващо място българската правна традиция, видно и от горесцитираната норма на ЗЗДискр., е признала и уредила различни обществени отношения, свързани със сексуалната ориентация. Скорошни изменения в Наказателния кодекс (НК) разшириха този обем отношения, като и двата закона – ЗЗДискр. и НК – признават за правонарушения различни деяния, третиращи неблагоприятно или увреждащи друго на основата на сексуалната ориентация, без оглед на това дали тя е хетеросексуална, хомосексуална или бисексуална.

„[О]пределяне на полова идентичност различна от биологичната“ също е неясна формулировка. Не съществува „биологична идентичност“. Допускаме, че вносителите на законопроекта имат предвид биологичен пол, доколкото мотивите на законопроекта говорят за такъв. Следователно вносителите вероятно имат предвид „определяне на полова идентичност, различна от биологичния пол“. Половата идентичност обаче, подобно на сексуалната ориентация, е от една страна психически феномен, а от друга – научно понятие, описващо вътрешното преживяване на знанието на един човек, че е жена или мъж, т.е. идентификацията му с даден пол.⁴ Различната от

³ **Шираев, Е. Б., и Леви, Д. А. (2019).** *Межкултурна психология. Критично мислене и съвременни приложения.* София: изд. „Изток-Запад“, с. 245 – 246.

⁴ **Рей, У. Дж. (2019).** *Аномална психология. Невронаучни перспективи към човешкото поведение и опит.* София: изд. „Изток-Запад“, с. 471.

биологичната полова идентификация е налице при трансгендърните лица, за които е определящо именно разминаването между психичен и телесен (обичайно генитален) пол. Обратно, при мнозинството от хората, цисгендърните лица, е налице съответствие между тези две прояви на пола. Разминаването между психичен или телесен пол е единствения случай, при който е възможна „идентичност, различна от [телесния пол]“. Или казано другояче, такава идентичност, която не съответства на телесния пол, е винаги и само трандгендърна идентичност. Неточно и неясно е понятието „биологичен пол“, с което боравят вносителите на законопроекта. Не само, че то има различни проявления (хромозомен, хормонален, вътрешна морфология, външна морфология), но и са налице научни данни, че психичният пол в повечето случаи също е в някаква степен обусловен от морфологията на нервната система, каквато тя се формира още вътреутробно при развитието на плода.⁵ Действително, през последните години зачестиха описанията в западната научна литература на случаи на нова форма на несъответствие между психичен и телесен пол специфично в юношеската група, при която се наблюдава влияние от връстници⁶, но това е само една от няколко различни групи⁷, а данни за нея, както и за останалите групи на лица с несъответствие на психичен и телесен пол в български контекст липсват. Поради това не може да се каже, че законопроектът се обляга на документирани и изследвани социални реалности от българското общество, за които има достоверни и проверяеми научни данни. Несъответствието между психичен и телесен пол често води до т.нар. *полова дисфория* – състояние на психическо страдание от несъответствието, характеризиращо се с потиснатост и остра тревожност, които могат да имат крайни проявления (нежелание за социализация, самонараняване, суицидни помисли и опити). При част от лицата с подобна дисфория медицинската практика от първата половина на XX век насам практикува оперативни и козметични изменения на тялото и външния вид по начин, който намалява половата дисфория и помага на лицето да живее пълноценно в обществото. В други случаи половата дисфория отшумява в по-зряла възраст. От друга страна лицата с *полово неконформно поведение*, което може да е субективна преценка в очите на околните, би могло да бъде основа за дискриминационно отношение. С предложения законопроект ще се въведат норми, които потенциално ще направят невъзможна както психологическата работа и адресирането на нуждите на ученици с полова дисфория или полого неконформно поведение, така и работата по превенция на дискриминацията на тази основа. Тук е уместно да отбележим, че съгласно

⁵ **Rathus, S. A., Nevid, J. S., & Fichner-Rathus, L. (2014).** *Human sexuality in a world of diversity* (9th ed.). New York: Pearson Education, Inc., pp. 155 – 159; **Savic, I., Garcia-Falgueras, A., & Swaab, D. F. (2010).** Sexual differentiation of the human brain in relation to gender identity and sexual orientation. In I. Savic (Ed.), *Sex Differences in the Human Brain, their Underpinnings and Implications*, pp. 42 – 43.

⁶ **Littman, L. (2018).** Parent reports of adolescents and young adults perceived to show signs of a rapid onset of gender dysphoria. *PLOS ONE*, 13(8), p. e0202330. DOI: 10.1371/journal.pone.0202330

⁷ Вж. подробно у **Rawee, P., Rosmalen, J. G. M., Kalverdijk, L., & Burke, S. M. (2024).** Development of Gender Non-Contentedness During Adolescence and Early Adulthood. *Archives of Sexual Behavior*, 53(5), pp. 1813–1825). DOI: 10.1007/s10508-024-02817-5

Решение № 15 от 26.10.2021 г. по конст. д. № 6/2021 г. на Конституционния съд на Република България, „правото на [лицата от социални групи, при които е налице несъответствие между анатомичния пол и половата идентичност] да се самоопределят към един или друг пол и съобразно това да се изявяват и общуват в социалния си живот, не може да се поставя под съмнение и е защитено както от чл. 8 [на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи на Съвета на Европа (ЕКПЧ)], така и от чл. 4, ал. 2 от Конституцията, гарантиращи достойнството и свободата на личността като ценности от най-висш ранг“.

На следващо място със законопроекта се забранява „популяризиране или подстрекаване по какъвто и да е начин, пряко или косвено, на идеи и възгледи“, свързани с двете обсъдени по-горе понятия – „нетрадиционна сексуална ориентация“ и „определяне на полова идентичност различна от биологичната“. Това определение е неясно. Идеите и възгледите, свързани с посочените две понятия биха могли да бъдат и научни. Доколкото ЗПУО е закон за предучилищните и училищните образователни институции, предполага се, че в тях следва да се обсъжда и преподава на учащите именно научна информация. Част от учебния материал неизбежно засяга и материя, която предполага образованието и дискусиата по въпроси, отнасящи се до човешката сексуалност, пол, полова хигиена и предпазване от болести, предавани по полов път. **Така дадените формулировки в законопроекта могат да преградят възможността за превенция на дискриминацията на основата на сексуална ориентация, получаването на обективна научна информация по въпросите на сексуалността и важна за здравето и безопасността на юношите здравна информация.**

Поради това изложените формулировки не отговарят на критериите за точност и яснота и не следва да бъдат приемани.

III. Предложените промени неправомерно ще ограничат основни свободи и права, признати и защитени в международното право

Горното положение на риск от ограничаване на идеи и информация относно сексуалната ориентация, разбрана като нещо „различно от [...] схващане за емоционално, романтично, сексуално или чувствено привличане между лица от противоположни полове“, следователно потенциално **ще ограничи достъпа на учащите до информация** по въпроси, които са важни за нравственото им развитие като граждани на демократично общество и правова държава, където дискриминацията е противоправна, но също и за психологическото добруване на тези от тях, които не са с хетеросексуална ориентация, а така също и здравето и безопасността им, предвид, че би могло да бъде ограничено получаването от тях на информация за предавани по полов път заболявания при еднополови сексуални контакти, както и съответните начини за предпазване.

От друга страна това положение **ще ограничи и свободата на изразяване** на всеки, включително на държавни институции, които имат както правото, така и задължението да извършват превантивна дейност против проявите на дискриминация, както и здравна превенция.

Наред с това посочената забрана видимо не се отнася до тази сексуална ориентация, наричана от вносителите „традиционна“ и която, видно от даденото от тях определение, всъщност е хетеросексуална ориентация. С това законът ще установи неравно третиране на основата на сексуална ориентация, което е **в разрез с принципа за равенство пред закона и принципа за недискриминация**.

Нито една от тези последици не е обсъдена в оценката на въздействието на законопроекта. И двете последици са в разрез както с Конституцията на Република България, така и на правото на ЕС и със задълженията по различни международни договори, по които Република България е страна.

Противоречие с Конституцията

Свободата на изразяване е прогласена и защитена в чл. 39, ал. 1 от Конституцията, който гласи: „Всеки има право да изразява мнение и да го разпространява чрез слово – писмено или устно, чрез звук, изображение или по друг начин“. Видно е от законопроекта, че със забраната да се разпространява „пропаганда, популяризиране или подстрекаване“ на „идеи и възгледи свързани с нетрадиционна сексуална ориентация и/или определяне на полова идентичност различна от биологичната“ ще се ограничи всякаква възможност за представяне на информация, в това число научна, по посочените въпроси. Същевременно подобна забрана не попада в предвидените в ал. 2 от Конституцията изключения за допустимо ограничаване на тази свобода. Същевременно, доколкото с проектонормите не се ограничава разпространяването на информация за „традиционната“ (предполагаемо хетеросексуална) ориентация, то тези норми ще нарушават разпоредбата за равенство пред закона на чл. 6, ал. 2 от Конституцията.

Противоречие с правото на ЕС

Антидискриминационното право на ЕС, по-конкретно Директива 2000/78/ЕО и Директива 2006/54/ЕО, включва като защитени признаци сексуалната ориентация и полът, където последният включва и случаите на „промяна на пола“⁸. Последното понятие трябва да се разбира като включващо и социалния преход (без телесна промяна) на лицата, при които е налице несъответствие между психичен и телесен пол.

Директива 2006/54/ЕО специфично изисква мерки за превенция на дискриминацията, основана на пол на работното място. Това може да включва и образователни институции, в които дискриминацията на основа на пола е насочена спрямо лице, което е налице несъответствие между анатомичния пол и половата

---

⁸ Съображение 3 от преамбюла на Директива 2006/54/ЕО.

идентичност. Република България е задължена да прилага тези разпоредби и да извършва такава превенция.

Във всички случаи на прилагането на правото на ЕС следва да се прилага и съобразява Хартата на ЕС за основни права (ХОПЕС), която има равнопоставеност с учредителните договори на Съюза като първичен правен източник на правото на Съюза. В нея сексуалната ориентация и полът също са признати за защитени признаци.

Член 52 от ХОПЕС предвижда, че „[д]околкото [Хартата] съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи [ЕКПЧ], техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената Конвенция“.

Противоречие с Европейската конвенция за защита на правата на човека (ЕКПЧ)

Предложените норми са в разрез и с ЕКПЧ, доколкото и в този международен договор, по който Република България е страна, са прогласени и защитени свободата на изразяване и достъп до информация (чл. 10), както и зачитането на личния живот, който включва и достойнството на лицето (чл. 8).

Законодателство срещу „пропагандата на хомосексуалност“ е било разглеждано в практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) – органът, призван по конвенцията да я тълкува и прилага в производства по жалби на лица срещу високодоговарящи държави, страни по Конвенцията. По делото *Байев и други срещу Русия*⁹ Съдът отбелязва, че смразяващият (т.е. разубеждаващ) ефект на дадена законодателна разпоредба или политика може сам по себе си да представлява намеса в свободата на изразяване (§ 62 от решението). Съдът не приема нито една от трите линии на оправдаване на ограничението на свобода на изразяване на жалбоподателите, ЛГБТИ активисти, санкционирани по силата на законодателство, забраняващо „пропагандата на хомосексуалност сред непълнолетни“ (*пропаганду гомосексуализма среди несовершеннолетних*) – защита на морала, защита на здравето и защита на правата на другите. По отношение на морала ЕСПЧ приема, че има ясен европейски консенсус, че гей мъжете и лесбийките имат право открито да се самоопределят като такива и да отстояват правата си; както и че държавата-ответник не е показала как представителите на ЛГБТИ общността и свободата им на изразяване могат да обезценят или другояче навредят и застрашат бъдещето на „традиционните“ семейства (§§ 66 – 67). По отношение на защитата на здравето на непълнолетните Съдът отбелязва, че дори напротив – активното разпространяване на информация как човек може да се предпазва от предавани по полов заболявания, например, може да предпазва здравето на тези, които практикуват многообразие от видове сексуални контакти (§ 72). По отношение на

---

⁹ *Bayev and Others v. Russia* (Applications nos. 67667/09, 44092/12 and 56717/12), постановено на 20 юни 2017 г., достъпно на адрес: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-174422>

охраната на правата на другите ЕСПЧ сочи, че в конкретните случаи по делото дори неутралното съобщаване на факти не е било достатъчно, за да се приеме, че не е налице „пропаганда“ – на практика самото отсъствие на негативна конотация по адрес на хомосексуалността е било четено от националните правоприложители като „пропаганда“ и е било санкционирано (§ 75). Цитирайки практиката си, Съдът сочи, че не разполага с данни, подкрепящи извода, че самото споменаване на хомосексуалността е способно да повлияе негативно на подрастващите или на уязвими възрастни. „Напротив, само чрез честен и публичен дебат обществото може да се справи с такива сложни въпроси като този, повдигнат в настоящия случай“, пише Съдът. „Такъв дебат, подкрепен от академични изследвания, би бил от полза за социалното сближаване, тъй като гарантира, че са взети предвид становищата на представители на всички гледни точки, включително и на засегнатите лица. Той би изяснил и някои често срещани неясноти, като например дали дадено лице може да бъде възпитавано или склонявано към хомосексуалност или да се откаже от нея доброволно“ (§ 77). Съдът отбелязва, че руското правителство не е представило никакво обяснение на механизма, по който едно непълнолетно лице може да бъде подтикнато към „[хомосексуален] начин на живот“, нито пък научно обосновани доказателства, че сексуалната ориентация или идентичност на човека е податлива на промяна под външно влияние (§ 78). Съдът обръща внимание, че защитата на подрастващите от хомофобия е всъщност това, което дава практическо измерение на **Препоръка Rec(2010)5 на Комитета на министрите на Съвета на Европа**, в която препоръка се окуражава „гарантирането на правото на децата и младежите на образование в безопасна среда, свободна от насилие, тормоз, социално изключване или други форми на дискриминационно и унижително отношение, свързани със сексуалната ориентация или половата идентичност“ както и „предоставяне на обективна информация по отношение на сексуалната ориентация и половата идентичност, например в училищните програми и образователни материали“ (§ 82).

Приемането на тук обсъждания законопроект видимо е в разрез с принципите, установени от Европейския съд по правата на човека. Българското Народно събрание, подобно на другите държавни органи, следва да изпълнява поетите от Република България ангажменти по международните договори. Това включва и недопускането на нарушаването на тези договори. Такова нарушение би било налице, ако тук обсъждания ЗИД на ЗПУО бъде приет.

Противоречие с Европейската социална харта (ревизирана)

Предложените промени в ЗПУО са в разрез и с Европейската социална харта (ревизирана) (обн. в ДВ, бр. 43 от 04.05.2001 г., в сила от 01.08.2000 г.).

Така с решението си по преписката *Международен център за правна защита на правата на човека срещу Хърватия*¹⁰ Европейският комитет по социални права – органът, овластен с допълнителния протокол към Хартата от 1995 г. (обн. в ДВ, бр. 43 от 04.05.2001 г., в сила от 01.08.2000 г.) да получава колективни жалби за нарушаването ѝ – установява, че Хърватия е нарушила чл. 11, § 2 от Хартата – задължение за опазване на здравето чрез образование. По преписката пред Комитета е повдигнато оплакване, че Хърватия предоставя полово (сексуално) образование, което *не включва* недискриминационно образование в областта на сексуалното и репродуктивното здраве, което не затвърждава или засилва социалното изключване и отричането на човешкото достойнство на основата на хомосексуална ориентация (§§ 60 – 61 от решението).

С приемането на тук обсъждания ЗИД на ЗПУО допустима в училищен контекст ще бъде само информация за „традиционната“ (изглежда със значението на хетеросексуална) ориентация, според представите на вносителите. С това ще бъде осъществено нарушение на Европейската социална харта (ревизирана).

Противоречие с Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП)

Подобно на ЕКПЧ, МПГПП също прогласява свободата на достъп до информация и на изразяване (чл. 19, § 1 и 2) и на зачитане на личния живот (чл. 17 от Пакта). Пактът прогласява и защитава също така равенството пред закона и забранява дискриминацията (чл. 26). Комитетът на ООН за правата на човека – органът, учреден с Пакта за неговото прилагане и овластен да получава индивидуални жалби срещу държави, страни по първия факултативен протокол към Пакта (обн. в ДВ, бр. 60 от 24 юли 1992 г.) – е имал възможност да се произнесе по съвместимостта на законодателство, подобно на предложеното със ЗИД на ЗПУО. Така по делото *Федотова срещу Русия*¹¹ Комитетът се произнася, че закон на Руската федерация, който забранява „пропагандата на хомосексуалност сред непълнолетни“ (*пропаганду гомосексуализма среди несовершеннолетних*), нарушава чл. 19 и чл. 26 от Пакта.

Противоречие с Международния пакт за икономически, социални и културни права (МПИСКП)

В своя чл. 2, § 2 този международен договор прогласява, че „[д]ържавите – страни по този пакт, се задължават да осигурят упражняването на провъзгласените в този пакт права без каквато и да е дискриминация“. В допълнение към това обаче с присъединяването към този Пакт държавата ни е поела ангажимент да защитава „правото

¹⁰ *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) v. Croatia* (Complaint no. 45/2007), решение от 30.03.2009 г., достъпно на адрес: <https://hudoc.esc.coe.int/eng/?i=cc-45-2007-dmerits-en>

¹¹ Communication No. 1932/2010 of 10 February 2010, views of 31 October 2012 (CCPR/C/106/D/1932/2010), достъпна на адрес: <https://juris.ohchr.org/casedetails/1272/en-US>

на всяко лице да постигне възможно най-добро състояние на физическо и душевно здраве“ (чл. 12 от Пакта) и „да засили зачитането на човешките права и основни свободи“ (чл. 13, § 1 от Пакта). Комитетът на ООН по икономически, социални и културни права, органът, създаден с цел наблюдение на изпълнението на пакта, публикува периодично общи коментари, които дават насоки за тълкуването и прилагането на Пакта. Така в Общ коментар № 20 (2009) относно недискриминацията в икономическите, социални и културни права (чл. 2, § 2 от Пакта) Комитетът посочва, че „друг статус“ така, както е посочено в чл. 2, § 2, включва сексуалната ориентация и половата идентичност.

В Общ коментар № 22 (2016) относно правото на сексуално и репродуктивно здраве (член 12 от Пакта) Комитетът посочва (§ 9):

Осъществяването на правото на сексуално и репродуктивно здраве изисква държавите – страни по Пакта, да изпълняват задълженията си и по други разпоредби на Пакта. Например **правото на сексуално и репродуктивно здраве, съчетано с правото на образование** (членове 13 и 14) и **правото на недискриминация и равенство между мъжете и жените** (член 2, параграф 2 и член 3), **предполага право на образование по въпросите на сексуалността и възпроизводството, което е всеобхватно, недискриминационно, основано на доказателства, научно точно и подходящо за възрастта**. Правото на сексуално и репродуктивно здраве, съчетано с правото на труд (член 6) и на справедливи и благоприятни условия на труд (член 7), както и с правото на недискриминация и равенство между мъжете и жените, изисква също така държавите да осигурят заетост със защита на майчинството и родителски отпуск за работниците, включително за работниците в уязвимо положение, като работниците мигранти или жените с увреждания, както и **защита от сексуален тормоз на работното място и забрана на дискриминацията, основана на бременност, раждане, родителство, сексуална ориентация, полова идентичност или интерсексуален статус** (получер – наш).

По отношение на достъпа до информация Комитетът посочва (§§ 18 – 19):

Достъпността на информацията включва правото да се търси, получава и разпространява информация и идеи по въпросите на сексуалното и репродуктивното здраве като цяло, както и правото на отделните лица да получават конкретна информация за техния конкретен здравен статус. Всички лица и групи, включително юношите и младежите, имат право на основана на доказателства информация относно всички аспекти на сексуалното и репродуктивното здраве, включително майчиното здраве, контрацептивите, семейното планиране, полово предаваните инфекции, превенцията на ХИВ, безопасните аборти и грижите след аборт, безплодието и възможностите за репродуктивно здраве, както и репродуктивния рак.

Тази информация трябва да се предоставя по начин, съответстващ на нуждите на индивида и общността, като се вземат предвид например възрастта, полът, езиковите способности, образователното равнище, уврежданията, сексуалната ориентация, половата идентичност и интерсексуалният статус. Достъпността на информацията не

трябва да накърнява правото на неприкосновеност на личния живот и на поверително третиране на личните здравни данни и информация. (получер – наш)

По отношение на принципа на недискриминация Комитетът посочва (§ 23):

В контекста на правото на сексуално и репродуктивно здраве недискриминацията включва и правото на всички лица, включително лесбийките, гейовете, бисексуалните, транссексуалните и интерсексуалните лица, да бъдат напълно зачитани за тяхната сексуална ориентация, полова идентичност и интерсексуален статус. Криминализирането на секса между пълнолетни лица от един и същи пол по взаимно съгласие или изразяването на половата идентичност е явно нарушение на правата на човека. По същия начин разпоредбите, изискващи лесбийките, гейовете, бисексуалните, транссексуалните и интерсексуалните лица да бъдат третирани като психиатрични пациенти или изискващи те да бъдат „третирани“ чрез така наречено „лечение“, са явно нарушение на правото им на сексуално и репродуктивно здраве. **Държавите – страни по Конвенцията, имат също така задължението да се борят с хомофобията и трансфобията, които водят до дискриминация, включително до нарушаване на правото на сексуално и репродуктивно здраве.** (получер – наш)

В обобщение, предложените текстове в законопроекта са в явно нарушение на негативните и позитивни задължения по МПИСКП.

Противоречие с Конвенцията на ООН за правата на детето (КПД)

Конвенцията на ООН за правата на детето също прогласява свобода на изразяване и правото на достъп до информация (чл. 13 и чл. 17), зачитане на личния живот (чл. 16) и здраве (чл. 24).

Комитетът на ООН по правата на детето публикува общи коментари, които дават насоки по тълкуването и прилагането на Конвенцията. Така в своя Общ коментар № 14 (2013) относно правото на детето висшите му интереси да бъдат от първостепенно съображение Комитетът посочва:

Децата не са хомогенна група и следователно **многообразието трябва да бъде взето предвид при оценката на най-добрите им интереси. Идентичността на детето включва характеристики като пол, сексуална ориентация, национален произход, религия и убеждения, културна идентичност, личност.** Въпреки че децата и младите хора споделят основни универсални потребности, изразяването на тези потребности зависи от широк кръг лични, физически, социални и културни аспекти, включително от развиващите се способности. Правото на детето да запази своята идентичност е гарантирано от Конвенцията (чл. 8) и трябва да бъде зачитано и вземано предвид при оценката на най-добрите интереси на детето. (получер – наш)

В своя Общ коментар № 15 (2013) относно правото на детето да се ползва от най-високия достижим стандарт на здравословно състояние Комитетът посочва в раздел II, б. „В“:

За да се реализира напълно правото на здраве на всички деца, държавите – страни по Конвенцията, са длъжни да гарантират, че здравето на децата не е подкопано в резултат на дискриминация, която е значителен фактор, допринасящ за уязвимостта. [...] **[Признаците, на основата на които дискриминацията е недопустима,] включват също сексуална ориентация, полова идентичност и здравословно състояние, например ХИВ статус и психично здраве.**

В своя Общ коментар № 20 (2016) относно прилагането на правата на детето през юношеството Комитетът посочва (§ 34):

Комитетът подчертава **правото на всички юноши на свобода на изразяване и зачитане на тяхната физическа и психическа неприкосновеност, полова идентичност и зараждаща се автономия.** Той осъжда налагането на така наречените „лечения“, с които се прави опит за промяна на сексуалната ориентация, както и принудителните операции или лечения на интерсексуални юноши. Той настоятелно призовава държавите да премахнат подобни практики, да **отменят всички закони, които криминализират или по друг начин дискриминират лицата въз основа на тяхната сексуална ориентация, полова идентичност или интерсексуален статус,** и да приемат закони, забраняващи дискриминацията на тези основания. **Държавите следва също така да предприемат ефективни действия за защита на всички лесбийки, гейове, бисексуални, трансгендърни и интерсексуални юноши от всички форми на насилие, дискриминация или тормоз чрез повишаване на обществената осведоменост и прилагане на мерки за безопасност и подкрепа.**

В обобщение, в светлината на меките стандарти на международното право, предложените промени в ЗПУО ще бъдат в разрез с Конвенцията на ООН за правата на детето.

Предвид изложеното, предложеният законопроект следва да бъде отхвърлен.

07.08.2024 г.
София

С уважение,

/п/

Радослав Стоянов
Съпредседател на
Българския хелзинкски комитет